

Dorota Malec

Uniwersytet Jagielloński

dorota.malec@uj.edu.pl

Pierwsza nowelizacja rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych w debacie sejmowej w 1928 r. Wybrane zagadnienia

*The First Amendment to the President's Ordinance of 6 Feb. 1928.
The Statute on the Structure of Common Courts of Law as a Subject
of the Sejm Debate in 1928. Selected Problem*

STRESZCZENIE

Pierwsze w II Rzeczypospolitej ogólnopolskie prawo o ustroju sądów powszechnych, choć było przedmiotem prac prowadzonych w Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej, to przybrało ostateczną postać rozporządzenia Prezydenta RP z mocą ustawy z dnia 6 lutego 1928 r. Jego treść, a w szczególności zmniejszenie w porównaniu z Konstytucją marcową z 1921 r. zakresu nieusuwalności sędziowskiej, od razu wzbudziła niezadowolenie środowiska prawników, w tym zwłaszcza sędziów. Prace nad nowelizacją rozporządzenia rozpoczęły się jeszcze przed jego wejściem w życie, gdy do Sejmu II kadencji trafiły projekty klubów poselskich, między innymi Związku Parlamentarnego Polskich Socjalistów, Klubu Narodowego, PSL „Wyzwolenie” i Stronnictwa Chłopskiego. Na potrzebę korekty przepisów zwracało uwagę także Ministerstwo Sprawiedliwości. Wobec niesprzyjającego dla sejmowej Komisji Prawniczej kalendarza obrad (przerwanie sesji sejmowej w czerwcu 1928 r.) w listopadzie 1928 r. zdecydowano o zgłoszeniu (Klub Narodowy) projektu ustawy o odroczeniu o jeden rok wejścia w życie prawa o ustroju sądów powszechnych. Debacie nad tym projektem Sejm poświęcił trzy posiedzenia, by ostatecznie 18 grudnia 1928 r. uchwalił ustawę odraczającą wejście w życie nowych przepisów do 1 stycznia 1930 r. Ustawą nie zdążył jednak zająć się Senat RP. W rezultacie, mimo pozornego zwycięstwa Sejmu w toczonej w parlamencie II kadencji walce z władzą wykonawczą, Ministerstwo Sprawiedliwości zrealizowało swoją wizję nowej organizacji wymiaru sprawiedliwości i pozbyło się, korzystając z czasowego zawieszenia zasady nieusuwalności sędziów, osób nieodpowiadających linii politycznej obozu sanacyjnego, w tym między innymi sędziów Sądu Najwyższego (wśród nich I Prezesa SN W. Seydy i krytyka nowych przepisów A. Mogilnickiego). Dymisja W. Seydy wywołała duży rezonans, a nawet skłoniła ugrupowania en-

deckie do podjęcia próby przeforsowania votum nieufności dla odpowiedzialnego za wprowadzenie rozporządzenia z dnia 6 lutego 1928 r. i zmiany kadrowe w sądownictwie, dotyczące zwłaszcza zwolenników endecji, ministra sprawiedliwości S. Cara. Choć w lutym 1929 r. sprawa nowelizacji wróciła pod obrady parlamentu, który ostatecznie uchwalił 4 marca 1929 r. ustawę liberalizującą wiele zasad, to nadzieje na dalszą zmianę systemu wymiaru sprawiedliwości przekreśliły kolejne zmiany, w tym zwłaszcza przeprowadzona w sierpniu 1932 r., wytyczająca między innymi kierunek dalszego ingerowania w zasadę niezawisłości sędziowskiej. Krytyka podziału i równowagi władz, wyrażona podczas grudniowej debaty nad systemem wymiaru sprawiedliwości między innymi przez W. Makowskiego, znajdowała swoje odzwierciedlenie w coraz bardziej aktywnych pracach nad nową konstytucją, ostatecznie zasadę tę odrzucającą.

Słowa kluczowe: wymiar sprawiedliwości; prawo o ustroju sądów powszechnych; kodyfikacja prawa; Sejm II kadencji; II Rzeczpospolita; okres międzywojenny w Polsce; sanacja; zasada nieusuwalności sędziów; niezawisłość sędziowska

Okoliczności powstawania pierwszego ogólnopolskiego prawa o ustroju sądów powszechnych, zawartego w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r.¹, były już co najmniej kilkakrotnie przedmiotem wnikliwej analizy historyczno-prawnej, między innymi w ostatnich latach w monograficznych opracowaniach G. Ławnikowicza, M. Materniak-Pawłowskiej i M. Mohyluka². W dotychczasowych opracowaniach, w tym także w bogatej literaturze przedmiotu z okresu międzywojennego, zwracano uwagę na liczne nowelizacje przepisów rozporządzenia, skutkujące zmianą ponad połowy przepisów z jego pierwotnego tekstu ogłoszonego w Dzienniku Ustaw z 1928 r.³ Zgodnie z obliczeniami W. Miszewskiego, po 10 latach od wydania, „spośród 229 artykułów

¹ Dz.U., nr 123, poz. 93.

² G. Ławnikowicz, *Idea niezawisłości sędziowskiej w porządku prawnym i myśli prawniczej II Rzeczypospolitej*, Toruń 2009; M. Materniak-Pawłowska, *Ustrój sądownictwa powszechnego w II Rzeczypospolitej*, Poznań 2003; M. Mohyluk, *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, Białystok 2004.

³ Zob. między innymi: A. Czerwiński, *Ustrój sądów powszechnych wedle rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 lutego 1928 r.*, Lwów 1928; S. Gołąb, *Ustrój sądów powszechnych*, Warszawa 1928; *idem*, *Organizacja sądów powszechnych opracowana systematycznie z uwzględnieniem rozwoju historycznego, sądownictwa szczególnego oraz ustroju adwokatury, Prokuraturii Generalnej i notariatu*, Kraków 1938; J. Jamontt, *Historia i krytyka rozporządzenia o ustroju sądów powszechnych*, Warszawa 1928; A. Lutwak, *Wymiar sprawiedliwości wśród zarzuców. Z powodu publikacji prof. Stanisława Gołąba*, „Głos Prawa” 1928, nr 7–8; A. Mogilnicki, *Niezawisłość sędziów w nowym ustroju sądowym*, Warszawa 1928; Z. Nagórski, *Prawo o ustroju sądów powszechnych z dnia 6 lutego 1928 r. według jednolitego tekstu z dnia 15 listopada 1932 r. wraz z ustawami i rozporządzeniami związkowymi i wykonawczymi oraz orzecznictwem Sądu Najwyższego*, Warszawa 1933; J. Szarycz, *Sędziowie i sądy w Polsce w latach 1918–1988*, Warszawa 1988. Obszerne dane bibliograficzne zawierają wskazane wyżej prace G. Ławnikowicza, M. Materniak-Pawłowskiej i M. Mohyluka. Por. także literaturę zebraną w: S. Płaza, *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. 3: *Okres międzywojenny*, Kraków 2001, s. 627–628, 652–656, 658–659, 660, 662–663, 664–665.

pierwotnego tekstu tylko 145 [...] zachowało swoją treść nienaruszoną, z pozostałych zaś 154 artykułów skreślono całkowicie 56, a zmieniono w większym lub mniejszym stopniu 98⁷⁴.

Od chwili wydania prawa o ustroju sądów powszechnych do wybuchu II wojny światowej jego przepisy nowelizowane były aż dziewięciokrotnie⁵. Skala i charakter zmian w poszczególnych nowelizacjach różniły się, a istotny wpływ na treść dokonywanych korekt miała ewolucja systemu ustrojowego II Rzeczypospolitej po zamachu majowym. Wśród rozporządzeń i ustaw nowelizujących prawo o ustroju sądów powszechnych⁶ najmniej krytycznie oceniana jest obecnie pierwsza z nowelizacji, dokonana przez Sejm II kadencji 4 marca 1929 r., a zatem krótko po wejściu w życie rozporządzenia z dnia 6 lutego 1928 r. Rezultat walki o zmiany w prawie o ustroju sądów powszechnych trafnie został oceniony przez G. Ławnikowicza jako pyrrusowe zwycięstwo legislatury (i bronionego przezeń sądownictwa) nad władzą wykonawczą⁷. Ustawa korygowała treść wielu postanowień zawartych w pierwotnej wersji prawa o ustroju sądów powszechnych, zwiększając podstawy nieusuwalności sędziów i ograniczając możliwości przenoszenia w inne miejsce służbowe, przy jednoczesnym wzmocnieniu roli zgromadzeń ogólnych, jednak weszła ona w życie już po dokonanych w okresie reorganizacyjnym wielu zmianach w wymiarze sprawiedliwości⁸. Obszerną charakterystykę korekt, wy-

⁴ W. Miszewski, *Dziesięć lat prawa o ustroju sądów powszechnych*, „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny” 1938, s. 945. Zmiany wyliczone przez W. Miszewskiego nie obejmowały przy tym dwóch nowelizacji wskazanych przez G. Ławnikowicza (*op. cit.*, s. 262).

⁵ G. Ławnikowicz, *op. cit.*, s. 263.

⁶ W porządku chronologicznym były to: ustawa z dnia 4 marca 1929 r. w sprawie zmiany niektórych postanowień rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r., zawierającego prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U., nr 5, poz. 43); rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 listopada 1930 r. w sprawie zmiany niektórych postanowień rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r., zawierającego prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U., nr 80, poz. 626); rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 r. zmieniające niektóre przepisy prawa o ustroju sądów powszechnych (Dz.U., nr 73, poz. 661); rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 października 1932 r. zmieniające niektóre przepisy prawa o ustroju sądów powszechnych (Dz.U., nr 86, poz. 734); rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. – Przepisy wprowadzające prawo o sądownym postępowaniu egzekucyjnym (Dz.U., nr 93, poz. 804); ustawa z dnia 14 kwietnia 1937 r. o zmianie prawa o ustroju sądów powszechnych (Dz.U., nr 30, poz. 220); ustawa z dnia 9 kwietnia 1938 r. o zniesieniu instytucji sądów przysięgłych i sędziów pokoju (Dz.U., nr 24, poz. 213); dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 października 1938 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej niektórych aktów ustawodawczych na Odzyskane Zieme Śląska Cieszyńskiego (Dz.U., nr 78, poz. 534); dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 listopada 1938 r. o zjednoczeniu z Rzeczpospolitą Polską ziem odzyskanych w listopadzie 1938 r. i o rozciągnięciu na te ziemie mocy obowiązującej niektórych aktów ustawodawczych (Dz.U., nr 87, poz. 585); dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 listopada 1938 r. o usprawnieniu postępowania sądowego (Dz.U., nr 89, poz. 609).

⁷ G. Ławnikowicz, *op. cit.*, s. 264.

⁸ *Ibidem*. Por. także: S. Płaza, *op. cit.*, s. 627.

nikających z pierwszej nowelizacji prawa o ustroju sądów powszechnych, przedstawił G. Ławnikowicz⁹.

Debata nad nowelą trwała długo i przybierała formę burzliwych wystąpień ukazujących skalę napięcia między legislatywą a władzą wykonawczą, odchodzącą coraz bardziej od konstytucyjnych reguł podziału władzy. Ich treść jest zarazem bardzo znamieną dla prowadzonej przez środowisko sędziowskie walki o zachowanie klasycznych, liberalnych zasad systemu sądownictwa i zasługuje na przybliżenie oraz osobną analizę, stanowiąc jednocześnie przyczynek do dziejów wymiaru sprawiedliwości w Polsce w XX w. Niniejsze opracowanie jest poświęcone pierwszemu etapowi prac parlamentarnych nad nowelą rozporządzenia, prowadzonych do grudnia 1928 r., a zatem jeszcze przed wejściem w życie nowego prawa o ustroju sądów powszechnych.

J. Jamontt, opisując historię prac nad rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r., akcentował zaskakujący środowisko sędziowskie tryb działania Ministerstwa Sprawiedliwości, polegający między innymi na przesyłaniu projektu ministerialnego do zaopiniowania przez Zrzeszenie Sędziów i Prokuratorów w czasie wakacji, gdy większość z nich przebywała na urlopie¹⁰. Pomimo tego udało się przesłać uwagi, które następnie zostały zaakceptowane i poszerzone podczas posiedzenia Zarządu Głównego Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów w dniu 23 października 1927 r. Zastrzeżenia te, podobnie jak uwagi I Prezesa Sądu Najwyższego, nie zostały uwzględnione w ostatecznej wersji rozporządzenia z lutego 1928 r.¹¹ Finalny rezultat prac musiał zatem rozczarować środowisko prawnicze, które z jednej strony doceniało korzyści wynikające z od dawna oczekiwanego ujednoczenia systemu wymiaru sprawiedliwości, z drugiej zaś było zawiedzione przyjętymi rozwiązaniami. Z inicjatywy sędziów niemal natychmiast zostały podjęte działania, które ostatecznie przyniosły rezultat w postaci wspomnianej nowelizacji. Jak trafnie zauważył G. Ławnikowicz, za sukcesem stało zaangażowanie sędziów, a zarazem uczestników wcześniejszych prac nad prawem o ustroju sądów powszechnych – J. Jamontta i A. Mogilnickiego¹². Zwycięstwo to mogło robić wrażenie w Sejmie II kadencji, w którym najwięcej mandatów (122) posiadała sanacja – Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem (dalej jako: BBWR)¹³.

⁹ G. Ławnikowicz, *op. cit.*, s. 264–270.

¹⁰ J. Jamontt, *Historia i krytyka...*, s. 47. Przebieg prac od 1927 r. zob. także: M. Materniak-Pawłowska, *op. cit.*, s. 177–180.

¹¹ J. Jamontt, *Historia i krytyka...*, s. 51.

¹² G. Ławnikowicz, *op. cit.*, s. 264. A. Mogilnicki (1875–1956) – absolwent Uniwersytetu Warszawskiego, adwokat w Łodzi, sędzia Sądu Apelacyjnego w Warszawie (1917), Sądu Najwyższego (1920), Prezes jego Izby Karnej (1924–1929), członek Komisji Kodyfikacyjnej, uczestnik Powstania Warszawskiego, a po II wojnie światowej adwokat w Łodzi i wykładowca Wydziału Prawa Uniwersytetu Łódzkiego oraz łódzkiej Szkoły Nauk Administracyjnych. Zob. K. Pol, *Poczet prawników polskich*, przejrzał i oprac. A. Redzik, wyd. 2, Warszawa 2011, s. 891 i n.

¹³ A. Ajnenkiel, *Historia Sejmu polskiego*, t. 2, cz. 2: *II Rzeczpospolita*, Warszawa 1989, s. 138.

Ważną rolę w krytycznej dyskusji odegrała praca A. Mogilnickiego pt. *Niezawisłość sędziowska w nowym ustroju sądowym*, opublikowana w „Gazecie Sądowej Warszawskiej” w 1928 r.¹⁴ Praca, zawierająca również projekt zmian wielu przepisów, stała się w opinii środowiska już wkrótce główną przyczyną pozbawienia A. Mogilnickiego stanowiska prezesa Izby Karnej Sądu Najwyższego¹⁵. W niedawno opublikowanych wspomnieniach A. Mogilnicki nie szczędził krytyki wobec obozu sanacyjnego, w tym zwłaszcza odpowiedzialnego za reformę wymiaru sprawiedliwości ówczesnego wiceministra, a następnie ministra sprawiedliwości, Stanisława Cara¹⁶. Treść publikacji Mogilnickiego z „Gazety Sądowej Warszawskiej”, kończącej się konkluzją o konieczności usunięcia z rozporządzenia zbędnych „przybudówek” (nazwanych szybko przez środowisko prawnicze „carskimi przybudówkami”), uraziła osobiście dygnitarza, niekryjącego już wcześniej niechęci wobec autora¹⁷. Przyczyny złych relacji tkwiły również we wcześniejszych wydarzeniach, związanych z burzliwą walką na tle dekrétów prasowych prezydenta i jednoznacznie negatywnie ocenianymi działaniami obozu sanacyjnego, nazywanymi przez niego „figielkami konstytucyjnymi” i „carską interpretacją” prawa¹⁸. Sympatii A. Mogilnickiego nie przysporzył zapewne także ułożony przez niego i powtarzany przez sędziów wierszyk:

Próżno się wysilali moskiewscy carowie,
Mikołaj Pierwszy, Drugi, trzej Aleksandrowie,
Choć skuwali Polskę w coraz srozsze pęta,
Ale dusza narodu została nietknięta,
By obniżyć moralność i poczucie prawa,
Trzeba było dopiero Cara Stanisława¹⁹.

¹⁴ A. Mogilnicki, *Niezawisłość sędziowska w nowym ustroju sądowym*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1928, nr 10–15. Por. G. Ławnikowicz, *op. cit.*, s. 264; D. Malec, *O niezawisłości sędziowskiej w Drugiej Rzeczypospolitej. Uwagi na marginesie pracy Aleksandra Mogilnickiego „Niezawisłość sędziowska w nowym ustroju sądowym”*, [w:] *Państwo, prawo, społeczeństwo w dziejach Europy Środkowej*, Katowice – Kraków 2009, s. 451–457.

¹⁵ D. Malec, *O niezawisłości...*, s. 453.

¹⁶ S. Car (1882–1938) – student prawa Uniwersytetu Warszawskiego, absolwent prawa w Odessie, adwokat (1912), sędzia pokoju (1915), szef Kancelarii Cywilnej Naczelnika Państwa (1918–1922) i Prezydenta RP (1926), prokurator Sądu Najwyższego (1925), redaktor naczelny „Palestry” (1924–1926), wiceminister i minister sprawiedliwości (1928–1929, 1930), poseł i wicemarszałek Sejmu 1930–1935 (BBWR), marszałek Sejmu IV kadencji, przewodniczący Komisji Konstytucyjnej i główny autor też konstytucyjnych do Konstytucji kwietniowej. Zob. biogram w: *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J. Majchrowski, G. Mazur, K. Stepan, Warszawa 1994, s. 33–34.

¹⁷ A. Mogilnicki, *Wspomnienia: spisane w Łodzi w latach 1949–1955*, Warszawa 2008, s. 156, 211, 219.

¹⁸ A. Mogilnicki nie uległ naciskom S. Cara, by zmienić uchwałę Zgromadzenia Sądu Najwyższego w tej sprawie (*ibidem*, s. 212–214).

¹⁹ *Ibidem*.

A. Mogilnicki, krytycznie oceniając wynikające z rozporządzenia przepisy dotyczące między innymi mianowania sędziów, przenoszenia w inne miejsce służbowe, zawieszenia zasady nieusuwalności, doceniał jednak korzyści płynące z ujednoczenia systemu i proponował szybką nowelizację przepisów, przedstawiając gotowy projekt zmian²⁰. Obejmował on 36 artykułów, zaproponowano w nim w szczególności: ograniczenie możliwości ustalania i zmiany okręgów sądowych w drodze rozporządzenia prezydenta do wypadków nieznacznej korekty granic, o ile nie byłaby połączona z likwidacją stanowisk sędziowskich (art. 1 projektu); ograniczenie możliwości ustanawiania przez Ministra Sprawiedliwości dla sędziów okręgowych jako sędziów śledczych siedziby poza siedzibą sądu okręgowego bez ich zgody (art. 2 projektu); ograniczenie uprawnień prezesów sądów oraz kolegium administracyjnego i przekazanie ich zgromadzeniom ogólnym (np. w wypadku zgłaszania przewodniczących i zastępców dla wyroków sądów przysięgłych zgodnie z art. 25 § 2 prawa o ustroju sądów powszechnych). Idea przewodnia – zmniejszenia ingerencji czynników administracyjnych – znalazła swoje odzwierciedlenie także w propozycji odebrania Ministrowi Sprawiedliwości prawa do wyznaczania zastępcy prezesa sądu apelacyjnego (art. 7 projektu), pozbawienia ministra oraz prezesów sądów możliwości uchylania zarządzeń niezgodnych z prawem albo regulaminem (art. 8 projektu), wyrażania przez ministra zgody na zamieszkanie sędziego poza siedzibą sądu (art. 25 projektu) oraz publikowania prawomocnego orzeczenia sądu dyscyplinarnego (art. 26 projektu). Mogilnicki zaproponował, by oficerowie korpusu sądowego mogli być zwolnieni z odbycia aplikacji i złożenia egzaminu sędziowskiego, jeśli przez 3 lata byli sędziami, prokuratorami albo podprokuratorami wojskowymi (art. 11 projektu), i wykluczył możliwość określania przez ministra warunków zwolnienia z wymogów kwalifikacyjnych urzędników Ministerstwa Sprawiedliwości oraz innych działów administracji (art. 12 projektu). Zaproponował, by zasada mianowania sędziów przez Prezydenta RP została rozciągnięta na sędziów grodzkich (art. 13 projektu).

Ponadto A. Mogilnicki był przeciwnikiem ogłaszania konkursów na wolne stanowiska sędziowskie, uznając je za nieelicujące z powagą sędziego²¹. W ich miejsce proponował fakultatywne ogłoszenie o wolnym stanowisku przy jednoczesnym zmniejszeniu uprawnień Ministra Sprawiedliwości do przedstawiania do mianowania własnych kandydatów oraz wprowadzenia wymogów w zakresie stażu w sądownictwie albo prokuraturze jako wymogu do objęcia funkcji prezesa i wiceprezesa sądu (art. 14–18 projektu). Kolejne propozycje dotyczyły ograniczenia możliwości przeniesienia sędziego w inne miejsce służbowe albo stan spoczynku (art. 19–21 projektu), uprawnień urlopowych (art. 22–23 projektu), prawa dochodzenia od Skarbu Państwa roszczeń z tytułu uposażenia i emerytury (art. 24 projektu). Istotne zmiany zaproponował w zakresie uprawnień administracji

²⁰ *Idem*, *Niezawistość sędziowska...*, nr 15, s. 227–228.

²¹ *Idem*, *Niezawistość sędziowska...*, nr 11, s. 162–162.

sądownictwa w okresie reorganizacyjnym. W zakresie organizacji sądów grodzkich na obszarze apelacji warszawskiej, wileńskiej i lubelskiej okres przejściowy miał być skrócony z lat 10 do lat 5 (art. 30 projektu). Nie dostrzegając potrzeby głębokiej reorganizacji Sądu Najwyższego, proponował, by do czasu ujednolicenia prawa cywilnego działały w nim dwie albo trzy izby cywilne, zależnie od uchwały samego sądu, a nie rozporządzenia ministra (art. 31 projektu). Do 5 lat miała być skrócona możliwość powierzania asesorom czynności sędziego grodzkiego i zasiadania w składzie sądu okręgowego (art. 32 projektu). Z przejściowego zawieszenia nieusuwalności ze stanowiska A. Mogilnicki proponował wyłączyć sędziów Sądu Najwyższego i apelacyjnych, ograniczając jednocześnie zakres możliwych zmian wobec sędziów okręgowych i grodzkich do przeniesienia na inne miejsce szybowe w jednym roku (art. 34 projektu). Uważał również za niewskazane odroczenie w czasie stosowania wymogów kwalifikacyjnych wobec sędziów (art. 35 projektu).

Projekt A. Mogilnickiego został wykorzystany przez kluby parlamentarne do zgłaszania własnych propozycji nowelizacyjnych²². Już w dniu 24 kwietnia 1928 r. do Sejmu wpłynął wniosek Związku Parlamentarnego Polskich Socjalistów, obejmujący 31 artykułów, który został skierowany do Komisji Prawniczej²³. Miało to miejsce jednocześnie z przedłożeniem Sejmowi do zatwierdzenia samego rozporządzenia Prezydenta z dnia 6 lutego 1928 r.²⁴ Kilka miesięcy później, w październiku 1928 r., projekt zmian, obejmujący 98 artykułów, zgłosili posłowie Klubu Narodowego²⁵. Wkrótce to samo ugrupowanie przedłożyło propozycję odroczenia dnia wejścia w życie prawa o ustroju sądów powszechnych²⁶. Do grona zwolenników szybkiej nowelizacji dołączyli na początku grudnia 1928 r. posłowie Stronnictwa Chłopskiego (69 artykułów)²⁷, a następnie klubu PSL „Wyzwolenie”, którzy złożyli projekt liczący 7 artykułów²⁸.

W tym miejscu warto przypomnieć porządek prac Komisji Prawniczej Sejmu, do której skierowano projekty. Po ukonstytuowaniu się dopiero w dniu 25 kwietnia 1928 r., przystąpiła do prac nad prawem o ustroju sądów powszechnych w dniu 24 maja 1928 r., gdy powołano jednocześnie ośmioosobową podkomisję

²² G. Ławnikowicz, *op. cit.*, s. 315.

²³ Pod wnioskiem podpisało się 28 posłów. Zob. Druk Sejmowy nr 42; sprawozdanie stenograficzne z 7. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24 kwietnia 1928 r., ł. 36.

²⁴ Sejmowi przedłożono wówczas łącznie 276 rozporządzeń (*ibidem*, ł. 10).

²⁵ Druk Sejmowy nr 250; sprawozdanie stenograficzne z 26. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 31 października 1928 r., ł. 19.

²⁶ Druk Sejmowy nr 334; sprawozdanie stenograficzne z 34. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 listopada 1928 r., ł. 63.

²⁷ Druk Sejmowy nr 367; sprawozdanie stenograficzne z 36. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 14 grudnia 1928 r., ł. 83.

²⁸ Druk Sejmowy nr 340; sprawozdanie stenograficzne z 35. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 5 grudnia 1928 r., ł. 51.

dla zajęcia się tym zagadnieniem²⁹. Nagłe zamknięcie sesji sejmowej w połowie czerwca 1928 r. uniemożliwiło dalszą pracę do kolejnej sesji, rozpoczętej w dniu 30 października 1928 r. W terminie od 10 listopada 1928 r. do połowy stycznia kolejnego roku podkomisja odbyła 14 posiedzeń³⁰.

Sejm coraz wyraźniej okazywał niezadowolenie z kierunku zmian przeprowadzanych przez egzekutywę i proponował własne, różniące się co do szczegółów, projekty nowelizacji przepisów rozporządzenia z dnia 6 lutego 1928 r. 14 grudnia 1928 r. rozpoczęła się trwająca przez dwa kolejne posiedzenia Sejmu długa debata nad prawem o ustroju sądów powszechnych³¹. Czas naglił coraz bardziej wobec zbliżającego się terminu wejścia przepisów w życie, czyli 1 stycznia 1929 r. W tych okolicznościach rozsądne wydawało się procedowanie Sejmu nie tyle nad projektami nowelizacji, co nad zgłoszonym przez Klub Narodowy projektem ustawy odraczającej wejście w życie nowych przepisów.

Dyskusję w dniu 14 grudnia 1928 r. rozpoczęło wystąpienie posła Hermana Liebermana³² jako sprawozdawcy Komisji Prawniczej w sprawie wniosku Klubu Narodowego o odroczenie wejścia w życie prawa o ustroju sądów powszechnych³³. Zwrócił on uwagę, iż uchylenia zawarte w rozporządzeniu mają charakter zasadniczy, dotyczą zagadnień konstytucyjnych i organizacyjnych, a dostrzegło je nie tylko środowisko prawników, w tym sędziów, ale także większość parlamentarna. Oceniając kierunki proponowanych we wniesionych do Sejmu projektach klubów poselskich, dostrzegł ich zbieżność w wielu punktach, zaznaczając, iż Komisja Prawnicza Sejmu, zważywszy na złożoną materię, nie widzi szansy na dokończenie prac nowelizacyjnych przed dniem wejścia rozporządzenia w życie. Wobec braku porozumienia z rządem co do dalszego kalendarza prac nowelizacyjnych Komisja zdecydowała o zaproponowaniu Sejmowi uchwalenia projektu ustawy zaproponowanej przez Klub Narodowy o odroczeniu wejścia w życie prawa o ustroju sądów powszechnych o jeden rok, by zyskać czas na spokojne dokończenie prac. Wiceminister sprawiedliwości, S. Car, zwrócił uwagę na długi okres *vacatio legis*, który nie został właściwie wykorzystany przez Sejm dla zbierania merytorycznych uwag, które pozwoliłyby przygotować wszystkie akty wykonawcze. Usiłując wykazać wolę rządu do współpracy, zadeklarował rezygnację z przepisu zwalniającego oficerów korpusu sądowego z wymogów

²⁹ Sprawozdanie Komisji Prawniczej z dnia 22 stycznia 1929 r.; Druk Sejmowy nr 403.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Pkt 12 w porządku dziennym posiedzenia. Sprawozdanie stenograficzne z 36. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 14 grudnia 1928 r., ł. 24–48.

³² H. Lieberman (1870–1941) – studiował prawo w Paryżu i na Uniwersytecie Jagiellońskim, od 1889 r. związany z ruchem socjalistycznym, uczestnik Legionów, poseł do Sejmu Ustawodawczego (PPSD), Sejmu II kadencji (PPS) i III kadencji (Centrolew), skazany w procesie brzeskim, od 1933 r. na emigracji. Zob. biogram w: *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 345–346.

³³ Sprawozdanie stenograficzne z 36. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 14 grudnia 1928 r., ł. 24–26.

kwalifikacyjnych, jednak samą możliwość odroczenia wejścia przepisów w życie na 15 dni przed zapowiedzianym terminem ocenił jako szkodliwą dla porządku prawnego³⁴.

Kolejny mówca, Jan Pieracki³⁵, jeden z autorów wniosku Klubu Narodowego, podkreślił, iż pełne wejście w życie rozporządzenia i tak nie będzie możliwe wobec braku aktów wykonawczych, regulaminów oraz instrukcji sądowych³⁶. Zwrócił on także uwagę na przepis umożliwiający w okresie reorganizacji przenoszenie wszystkich sędziów na inne miejsce służbowe albo w stan spoczynku i propozycję ograniczenia go wyłącznie do sędziów grodzkich i okręgowych³⁷. Wacław Makowski³⁸, krytycznie odnosząc się do podstaw ideologicznych przyjętego w Konstytucji marcowej monteskiuszowskiego podziału władz, nawiązując również do poglądów Gustawa Radbrucha, skrytykował pracę Komisji Kodyfikacyjnej. Warto przypomnieć w tym miejscu rozwijaną przez W. Makowskiego koncepcję państwa społecznego, która stanie się jedną ze źródłowych dla Konstytucji kwietniowej podstaw solidarystycznych koncepcji³⁹. Uznał on, że zgłaszane wnioski nowelizacyjne nie mają natury nagłej (np. w sprawach kolegów administracyjnych), a zatem nie powinny wpływać na odroczenie wejścia rozporządzenia w życie⁴⁰. Krytycznie wypowiedział się też – przypominając wcześniejsze debaty sejmowe i żądania zmniejszenia niezawisłości sędziowskiej – o postulacie jej ograniczenia do sędziów niższego szczebla, między wierszami sugerując popieranie takiej propozycji przez samych zainteresowanych sędziów Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych, deklarując w imieniu Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem głosowanie przeciwko wnioskowi.

³⁴ Wystąpienie S. Cara. Zob. *ibidem*, t. 26–27.

³⁵ J. Pieracki (1872–1940) – absolwent prawa Uniwersytetu we Lwowie, sędzia i prokurator w Busku, we Lwowie i w Przemyślu, adwokat (1910), prezes zarządu dzielnicowego ZLN-SN we Lwowie, poseł II kadencji (SN), przewodniczący Komisji Prawniczej, oskarżyciel w procesie ministra G. Czechowicza przed Trybunałem Stanu. Zob. biogram w: *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 394.

³⁶ Wystąpienie J. Pierackiego. Zob. sprawozdanie stenograficzne z 36. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 14 grudnia 1928 r., t. 28–29.

³⁷ Zgodnie z wnioskiem Związku Parlamentarnego Polskich Socjalistów możliwość ta była by wyłączona wobec wszystkich sędziów. Zob. Druk Sejmowy nr 42.

³⁸ W. Makowski (1880–1942) – absolwent prawa na Uniwersytecie Warszawskim, adwokat, od 1917 r. wicedyrektor Departamentu Sprawiedliwości Tymczasowej Rady Stanu, szef resortu (1918, 1922, 1923, 1926), profesor Uniwersytetu Warszawskiego (1935–1937) dziekan Wydziału Prawa), członek Komisji Kodyfikacyjnej (współautor kodeksu karnego), poseł II kadencji (BBWR) i przewodniczący Komisji Konstytucyjnej, senator (1935–1938) i marszałek Senatu (1938–1939). Zob. biogram w: *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 52; A. Redzik, *Nowe państwo – udana inicjatywa prof. Wacława Makowskiego powołania pisma polityczno-prawnego*, „Palestra” 2010, nr 7–8.

³⁹ W. Makowski, *Ku państwu społecznemu*, „Nowe Państwo” 1931, nr 4; *idem*, *Rewizja umowy społecznej*, Warszawa 1933.

⁴⁰ Wystąpienie W. Makowskiego. Zob. sprawozdanie stenograficzne z 36. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 14 grudnia 1928 r., 29–37.

W wystąpieniu kolejnego mówcy, Wacława Bitnera z Klubu Chrześcijańskiej Demokracji⁴¹, zwrócono uwagę między innymi na sprzeczność proponowanych w rozporządzeniu przepisów o czasowym zawieszeniu zasady nieusuwalności sędziów z art. 78 Konstytucji. Bitner negatywnie ocenił reguły nominacji sędziów i dużą zależność od Ministra Sprawiedliwości oraz uznał, że wobec planowanej rewizji Konstytucji wprowadzenie prawa o ustroju sądownictwa przestało być zadaniem priorytetowym⁴². Polemicznie wobec W. Makowskiego poseł Bitner bronił monteskuszowskiego podziału i równowagi władz. W wystąpieniu Jana Piłsudskiego, podobnie jak W. Makowski reprezentującego Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem⁴³, zostały zaakcentowane korzyści płynące z oczekiwanej od 10 lat unifikacji sądownictwa⁴⁴. Mówca poddał krytyce sposób pracy Komisji Prawniczej Sejmu nad poprawkami do rozporządzenia, wskazując na zbyt wnikliwą analizę spraw, które nie były w jego opinii kluczowe dla prawa o ustroju sądów powszechnych, jak np. skład kolegium administracyjnego. Bagatelizował on obawy przed zbyt szerokimi uprawnieniami ministra, a nawet obawy co do zawieszenia zasady nieusuwalności, uznając, iż bilans wad i zalet rozporządzenia sugeruje jego terminowe wprowadzenie w życie. Jako ostatni ponownie zabrał głos poseł Lieberman, oświadczając, iż nie ma mandatu do przyjęcia wniosku wiceministra S. Cara o odesłanie projektu ponownie do Komisji Prawniczej, polemizując w dalszej części wystąpienia z tezami W. Makowskiego i wyraźnie opowiadając się za koniecznością realizacji konstytucyjnych zasad wymiaru sprawiedliwości⁴⁵.

Po tej burzliwej dyskusji, dotyczącej najważniejszych zasad Konstytucji i sądownictwa, odrzucony został w głosowaniu wniosek o ponowne odesłanie do Komisji Prawniczej projektu ustawy o odroczeniu wejścia w życie prawa o ustroju sądów powszechnych⁴⁶. W kolejnym głosowaniu Sejm przyjął w drugim czytaniu projekt ustawy o odroczeniu wejścia w życie rozporządzenia z dnia 6 lutego 1928 r.⁴⁷

⁴¹ W. Bitner (1893–1981) – absolwent prawa w Petersburgu, adwokat (1918), działacz ruchu zawodowego i politycznego, członek władz Chadecji, poseł I oraz II kadencji, po II wojnie represjonowany (skreślenie z listy adwokatów w Warszawie w latach 1951–1956). Zob. biogram w: *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 237.

⁴² Wystąpienie W. Bitnera. Zob. sprawozdanie stenograficzne z 36. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 14 grudnia 1928 r., t. 37–40.

⁴³ J. Piłsudski (1876–1950) – brat Józefa Piłsudskiego, studiował prawo w Kazaniu, sędzia w Wilnie (1920), poseł II kadencji (BBWR), wicemarszałek Sejmu (1930–1931), wiceprokurator Sądu Najwyższego (1930), minister skarbu (1931–1932), wiceprezes Banku Polskiego (1937), w 1939 r. więziony na Łubiance i w Butrykach, od 1941 r. na emigracji w Wielkiej Brytanii. Zob. biogram w: *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 61.

⁴⁴ Wystąpienie J. Piłsudskiego. Zob. sprawozdanie stenograficzne z 36. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 14 grudnia 1928 r., t. 41–45.

⁴⁵ Wystąpienie H. Liebermana. Zob. *ibidem*, t. 45–48.

⁴⁶ Za wnioskiem głosowało 105 posłów, za jego odrzuceniem 197 posłów. Zob. *ibidem*, t. 48.

⁴⁷ Głosowano przez powstanie z miejsc, następnie marszałek ogłosił, że skoro wstała większość, to ustawa została przyjęta w drugim czytaniu. *Ibidem*.

Trzecie czytanie projektu odbyło się na kolejnym posiedzeniu w dniu 18 grudnia 1928 r.⁴⁸ I tym razem dyskusji towarzyszyło wiele emocji. J. Piłsudski podtrzymał stanowisko swojego klubu proponującego odrzucenie projektu, powtarzając argumenty z poprzedniego posiedzenia, negujące obawy związane z wprowadzeniem rozporządzenia i dostrzeżoną przez posłów sprzecznością z Konstytucją. Poseł Bogdan Podoski, członek Komisji Prawniczej⁴⁹, przedstawił przebieg jej prac nad projektem, konkludując w imieniu swojego klubu poselskiego BBWR o odrzucenie projektu ustawy⁵⁰. Przypomniawszy, iż na wniosek H. Liebermana Komisja zrezygnowała z analizy kolejnych przepisów rozporządzenia, by zająć się najbardziej istotnymi sześciami zagadnieniami. Rozpoczęto od sprawy nadzoru nad sądami i Komisja uzgodniła z rządem swoje stanowisko co do art. 72 rozporządzenia. Najwięcej czasu i uwagi poświęcono zagadnieniu przenoszenia sędziów w inne miejsce służbowe albo stan spoczynku przez ogólne zgromadzenie sędziów sądów wyższych, także w tym zakresie osiągając kompromis z rządem, zaś w sprawie kolegiów administracyjnych Komisja postanowiła nie ingerować w treść rozporządzenia. Kolejno debatowano nad możliwością zwolnienia z wymogów co do aplikacji i egzaminu sędziowskiego wobec osób z praktyką, szczególnie zastanawiając się nad uprawnieniami oficerów korpusu sądowego. Pochylnono się również nad kwestią nominacji prezesów i wiceprezesów sądów, w rezultacie ograniczając wnioski do konieczności zablokowania natychmiastowego awansu na kierownicze stanowiska w sądach dla osób przechodzących z innej służby bez wykształcenia i praktyki w wymiarze sprawiedliwości. Rozważano także sprawę zawieszenia nieusuwalności sędziów w okresie reorganizacyjnym. Dostrzeżono przy tym, wynikającą ze wszystkich wcześniejszych projektów, w tym Komisji Kodyfikacyjnej, konieczność wprowadzenia możliwości przenoszenia sędziów na inne miejsce służbowe albo w stan spoczynku, jednak uznano, iż konieczna jest w tym zakresie korekta, zwłaszcza terminów. W dyskusji nad pozostałymi kwestiami, uznanymi za możliwe do uzgodnienia z rządem, ścierały się w Komisji – zdaniem B. Podoskiego – dwie koncepcje prawników: wykształconych na gruncie niemieckiego systemu prawnego oraz z dawnego zaboru rosyjskiego⁵¹. Reprezentujący to samo ugrupowanie poseł Teodor Seidler⁵² uznał propozycję odroczenia

⁴⁸ Pkt 4 porządku dziennego posiedzenia, sprawozdanie stenograficzne z 37. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 grudnia 1928 r., ł. 15–74.

⁴⁹ B. Podoski (1894–1986) – absolwent prawa (Wilno), członek POW i PPS, poseł II, III i IV kadencji (BBWR), wicemarszałek Sejmu IV kadencji, współtwórca Konstytucji kwietniowej, od 1941 r. na emigracji w Wielkiej Brytani. Zob. biogram w: *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 399.

⁵⁰ Wystąpienie B. Podoskiego. Zob. sprawozdanie stenograficzne z 37. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 grudnia 1928 r., ł. 17–23.

⁵¹ Dla ilustracji tych różnic przywołał odmienne poglądy krytyków rozporządzenia z dnia 6 lutego 1928 r. – A. Czerwińskiego, J. Jamontta i A. Mogilnickiego. *Ibidem*, ł. 20.

⁵² T. Seidler (1882–1972) – doktor prawa (Wiedeń), radny w Stanisławowie, poseł II i III kadencji (BBWR), po II wojnie światowej adwokat w Wałbrzychu. Zob. biogram w: *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 424.

wejścia przepisów w życie za powierzchowną i nieskoordynowaną z całą pracą kodyfikacyjną. W podobnie krytycznym wobec projektu tonie wypowiadał się kolejny poseł BBWR, Władysław Kosydarski⁵³, zarzucający większości sejmowej założoną z góry wrogość wobec ocenianych przez niego jako dobre dla państwa przepisów tylko dlatego, że zgłosił je rząd⁵⁴. Jak zauważył, są w wymiarze sprawiedliwości sędziowie, których dotychczas nie było jak usunąć i którzy nie mają nic wspólnego z przepisami, które chce wprowadzić rząd. Wystąpienie posła Kosydarskiego, choć pozbawione niuansów retorycznych i przerywane złośliwymi okrzykami oraz wybuchami śmiechu, można uznać za jasne wyrażenie prawdziwych intencji Ministerstwa Sprawiedliwości co do celu zawieszenia zasady nieusuwalności sędziów.

Kolejny mówca, wiceminister S. Car, raz jeszcze zwrócił uwagę na bolączki wynikające z braku jednolitego ustawodawstwa na terenie Polski i zarzucił posłom, iż prawem o ustroju sądów powszechnych zajęli się dopiero w listopadzie 1928 r. W jego ocenie wśród analizowanych na Komisji Prawniczej przesłanek odroczenia wejścia w życie przepisów najważniejsze dotyczą ułatwień w dostępie do wymiaru sprawiedliwości dla urzędników, oficerów korpusu sądowego i referendarzy Prokuratury Generalnej oraz trybu nominacji i zawieszenia nieusuwalności w okresie reorganizacji. Zadeklarował ponadto np. możliwość skrócenia okresów nieusuwalności w razie nieuchwalenia przez Sejm ustawy odraczającej. Kolejny mówca, również z BBWR, poseł Józef Sanojca⁵⁵, wniósł o nieuchwalenie projektu przygotowanego przez „spisek adwokacki i sędziowski”⁵⁶. W długim wystąpieniu prokuratora Sądu Najwyższego Władysława Kuczyńskiego została po raz kolejny przedstawiona argumentacja strony rządowej, punktująca jako ważne jedynie trzy zagadnienia wymienione przez S. Cara⁵⁷. Zdaniem W. Kuczyńskiego Sejm zastosował do prac nad nowelizacją niewłaściwy tok prac, odpowiedni do prac nad projektem ustawy, a nie do nowelizacji rozporządzenia z mocą ustawy, tym bardziej że większość zaproponowanych zmian miała jego zdaniem charakter techniczny, redakcyjny i nie mogłaby stać się samodzielną

⁵³ W. Kosydarski (1884–1954) – absolwent Politechniki Lwowskiej, od 1919 r. w PSL „Piast”, następnie BBWR (1927), poseł I kadencji (PSL), II i III kadencji (BBWR), po II wojnie światowej w Katowicach, a następnie w Warszawie, poseł Sejmu Ustawodawczego (1947, PSL „Nowe Wyzwolenie”). Zob. biogram w: *ibidem*, s. 325.

⁵⁴ Sprawozdanie stenograficzne z 37. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 grudnia 1928 r., t. 25–29.

⁵⁵ J. Sanojca (1887–1953) – studiował prawo we Lwowie i medycynę na Uniwersytecie Jagiellońskim, oficer Legionów, członek PSL „Wyzwolenie” (1922), Stronnictwa Chłopskiego (1926), poseł I kadencji (PSL „Wyzwolenie”), II (BBWR) i III kadencji (OZN), prezydent Kołomyi, po wybuchu wojny na emigracji w Wielkiej Brytanii. Zob. biogram w: *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 421.

⁵⁶ Wystąpienie posła J. Sanojcy. Zob. sprawozdanie stenograficzne z 37. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 grudnia 1928 r., t. 34–42.

⁵⁷ Wystąpienie W. Kuczyńskiego. Zob. *ibidem*, t. 42–56.

przesłanką nowelizacji. W krytycznej analizie kolejnych artykułów projektu Klubu Narodowego negował konsekwentnie potrzebę odroczenia, wskazując jednocześnie płaszczyznę możliwego kompromisu.

Atmosfera dyskusji była bardzo gorąca. Jak zauważył poseł Adam Pragier z Klubu Związku Parlamentarnego Polskich Socjalistów⁵⁸, po raz pierwszy w dziejach izby zdarzyło się aż trzykrotne zgłoszenie wniosku o zakończenie dyskusji, po którym udzielano głosu stronie rządowej⁵⁹. Sytuacja powtórzyła się, gdy po przyjęciu zgłoszonego przez niego wniosku o przerwaniu dyskusji głos zabrał po raz kolejny przedstawiciel Ministerstwa Sprawiedliwości, dyrektor Departamentu Ustawodawczego, Stefan Sieczkowski⁶⁰. W jego wystąpieniu zwraca uwagę argumentacja, że brak przepisów wykonawczych do wprowadzanego prawa nie stanowi żadnej usterki, oczekiwanie tego rodzaju aktów wykonawczych stanowi relikwiny czasów austriackich, zaś świadome opóźnienie ze strony ministerstwa ma charakter „empirycznego” podejścia do trudnych zagadnień związanych z etapami wprowadzania zunifikowanych przepisów prawa sądowego. Kulminacyjnym momentem dyskusji, w której zarzucano rządowi obstrukcję paraliżującą prace Sejmu, było wystąpienie premiera Kazimierza Bartła, biorącego w obronę występujących podczas posiedzenia S. Cara, W. Kuczyńskiego i S. Sieczkowskiego⁶¹. Po kończącej debatę przemówieniach Jana Stapińskiego⁶² i A. Pragiera izba przystąpiła do imiennego głosowania nad projektem ustawy odraczającej, przyjmując go w trzecim czytaniu głosami 162 posłów przy 108 głosach przeciwnych⁶³.

⁵⁸ A. Pragier (1886–1976) – studiował medycynę w Krakowie i Zurychu (ukończył w 1909 r.), prawo (doktorat – Zurych, 1912), poseł I i II kadencji (PPS), za działalność w Centrolewie skazany w procesie brzeskim, w latach 1933–1935 na emigracji, od wybuchu II wojny światowej działalność emigracyjna we Francji, a potem w Wielkiej Brytanii. Zob. biogram w: *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 403.

⁵⁹ Wystąpienie A. Pragiera. Zob. sprawozdanie stenograficzne z 37. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 grudnia 1928 r., t. 58.

⁶⁰ S. Sieczkowski (1881–1941) – absolwent prawa (Warszawa, 1903), adwokat w Warszawie (1905), skreślony z listy adwokatów (1910) za odmowę złożenia przysięgi po rosyjsku, ochotnik wojny 1920 r., dyrektor Departamentu Ustawodawczego MS (1926), wiceminister sprawiedliwości (1929), pisarz hipoteczny (Warszawa, 1937–1939), po wybuchu powstania i obozie w Pruszkowie zmarł w obozie Flossenbürg w Bawarii. Zob. S. Konarski, *Biogram S. Sieczkowskiego*, „Internetowy Polski Słownik Biograficzny”, www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/stefan-sieczkowski [dostęp: 10.03.2016]; wystąpienie S. Sieczkowskiego, sprawozdanie stenograficzne z 37. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 grudnia 1928 r., t. 58–67.

⁶¹ Wystąpienie K. Bartła. Zob. *ibidem*, t. 68.

⁶² J. Stapiński (1867–1946) – studiował prawo we Lwowie, pionier ruchu ludowego w Galicji, członek SL i PSL, poseł Rady Państwa w Wiedniu (1907–1918), Sejmu Krajowego we Lwowie (1901–1908), Sejmu Ustawodawczego (PSL-Lewica), Sejmu II kadencji (BBWR). Zob. biogram w: *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 436.

⁶³ Sprawozdanie stenograficzne z 37. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 grudnia 1928 r., t. 74.

Wbrew wyraźnej woli obozu rządzącego, mimo energicznych starań wice-ministra S. Cara i innych funkcjonariuszy Ministerstwa Sprawiedliwości, Sejm uchwalił, że prawo o ustroju sądów powszechnych ma wejść w życie dopiero w dniu 1 stycznia 1930 r. Prace nad właściwą nowelizacją mogłyby zatem toczyć się spokojnie, bez zagrożeń wynikających między innymi z okresu reorganizacji. Niestety, zwycięstwo parlamentarzystów w tej bitwie z rządem nie przyniosło rezultatu. Senat nie zdążył bowiem podjąć uchwały przed dniem 1 stycznia 1929 r., mimo posiedzenia w dniu 19 grudnia 1928 r., co ostatecznie umożliwiło wejście w życie rozporządzenia⁶⁴. Na bezprzedmiotowość uchwalonej przez Sejm ustawy zwracano uwagę w „Gazecie Sądowej Warszawskiej”, gdy przewidywano jeszcze przed końcem grudnia, że nawet w razie senackiej aprobaty przepisy nie mają szansy wejść w życie przed dniem 1 stycznia 1929 r., a zatem nie zablokują wprowadzenia prawa o ustroju sądów powszechnych⁶⁵. Do ostatniej chwili czekało także Ministerstwo Sprawiedliwości, zwlekając z ogłoszeniem ważnego pakietu aktów wykonawczych, które ukazały się dopiero w Dzienniku Ustaw z dnia 30 grudnia 1928 r.⁶⁶ Ofiarą wydarzeń związanych z wprowadzaniem w życie rozporządzenia prezydenta stał się także dotychczasowy minister sprawiedliwości, Aleksander Meysztowicz, którego zastąpił S. Car⁶⁷.

W rezultacie w lutym 1929 r. Sejm przystąpił do dalszych prac nad projektami nowelizacji rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r., debatując nad poszczególnymi zagadnieniami podczas posiedzeń w dniach 19 lutego, 22 lutego, 27 lutego, 1 marca oraz 4 marca 1929 r., gdy ostatecznie przyjęto ustawę zmieniającą wprowadzone w życie zaledwie przed dwoma miesiącami przepisy⁶⁸. Dokonana wówczas korekta przyniosła doprecyzowanie i liberalizację zasad między innymi formy i trybu nominacji sędziowskich, przeniesienia sędziego na inne miejsce służbowe bez jego zgody, tworzenia i zmiany okręgów sądowych, obsady kierownictwa sądów, ograniczenia uprawnień kolegiów administracyjnych na rzecz zgromadzeń ogólnych.

Zwycięstwo w kolejnej bitwie z rządem o niezależność sądownictwa było jednak pozorne: ustawa weszła w życie już po przeprowadzeniu pierwszej wymiany

⁶⁴ Sprawozdanie Komisji Prawniczej..., s. 1; D. Malec, *Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej w okresie międzywojennym*, [w:] *Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej. Historia i nowoczesność*, red. A. Korobowicz, Warszawa 2007, s. 149.

⁶⁵ Notatka, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1928, nr 52, s. 843.

⁶⁶ Dz.U., nr 104.

⁶⁷ A. Meysztowicz (1864–1943) – minister w latach 1926–1928. Zob. obszerną biografię A. Meysztowicza autorstwa D. Szpopera, *Aleksander Meysztowicz: portret polityczny konserwatyisty*, Gdańsk 2001.

⁶⁸ Por. sprawozdanie stenograficzne z: 51. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 19 lutego 1929 r.; 52. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 22 lutego 1929 r.; 54. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 27 lutego 1929 r.; 55. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 1 marca 1929 r.; 56. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 4 marca 1929 r.

kadr sądownictwa w okresie reorganizacji. Stanowiska stracili, jak wyżej wspomniano, między innymi I Prezes Sądu Najwyższego W. Seyda oraz nieugięty wobec nacisków S. Cara autor krytycznego wobec prawa o ustroju sądów powszechnych opracowania, Prezes Izby Karnej Sądu Najwyższego, A. Mogilnicki⁶⁹. Oczekiwania między innymi J. Jamontta, nazywającego ustawę z 1929 r. pierwszym aktem ustawodawczym, którego celem była niezawisłość sędziowska, na dalszą przebudowę wymiaru sprawiedliwości w kierunku „uzgodnienia ustawy ustrojowej nie tylko z literą, lecz i z duchem konstytucji”, nie miały szans na realizację⁷⁰. Kolejne nowelizacje prawa o ustroju sądów powszechnych, zwłaszcza przeprowadzona w sierpniu 1932 r., całkowicie przekreśliły te nadzieje.

BIBLIOGRAFIA

- Ajnenkiel A., *Historia Sejmu polskiego*, t. 2, cz. 2: *II Rzeczpospolita*, Warszawa 1989.
- Czerwiński A., *Ustrój sądów powszechnych wedle rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 lutego 1928 r.*, Lwów 1928.
- Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 października 1938 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej niektórych aktów ustawodawczych na Odzyskane Ziemie Śląska Cieszyńskiego (Dz.U., nr 78, poz. 534).
- Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 listopada 1938 r. o zjednoczeniu z Rzeczpospolitą Polską ziem odzyskanych w listopadzie 1938 r. i o rozciągnięciu na te ziemie mocy obowiązującej niektórych aktów ustawodawczych (Dz.U., nr 87, poz. 585).
- Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 listopada 1938 r. o usprawnieniu postępowania sądowego (Dz.U., nr 89, poz. 609).
- Druk Sejmowy nr 42, okres II (1928–1930).
- Druk Sejmowy nr 250, okres II (1928–1930).
- Druk Sejmowy nr 334, okres II (1928–1930).
- Druk Sejmowy nr 340, okres II (1928–1930).
- Druk Sejmowy nr 367, okres II (1928–1930).
- Druk Sejmowy nr 403, okres II (1928–1930).
- Gołąb S., *Organizacja sądów powszechnych opracowana systematycznie z uwzględnieniem rozwoju historycznego, sądownictwa szczególnego oraz ustroju adwokatury, Prokuraturii Generalnej i notariatu*, Kraków 1938.
- Gołąb S., *Ustrój sądów powszechnych*, Warszawa 1928.
- Jamontt J., *Historia i krytyka rozporządzenia o ustroju sądów powszechnych*, Warszawa 1928.
- Jamontt J., *Zmiana w ustroju sądów*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1930, nr 8.
- Jamontt J., *Zmiany w ustroju sądów*, „Głos Sądownictwa” 1930, nr 3.
- Konarski S., *Biogram S. Sieczkowskiego*, „Internetowy Polski Słownik Biograficzny”, www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/stefan-sieczkowski [dostęp: 10.03.2016].
- Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J. Majchrowski, G. Mazur, K. Stepan, Warszawa 1994.

⁶⁹ A. Mogilnicki został przeniesiony w stan spoczynku rozporządzeniem Prezydenta z dnia 17 stycznia 1929 r., doręczonym mu dopiero w dniu 23 marca 1929 r. Zob. *Notatka*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1929, nr 13, s. 202.

⁷⁰ J. Jamontt, *Zmiany w ustroju sądów*, „Głos Sądownictwa” 1930, nr 3, s. 139; *idem*, *Zmiana w ustroju sądów*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1930, nr 8, s. 102.

- Lutwak A., *Wymiar sprawiedliwości wśród zarzutów. Z powodu publikacji prof. Stanisława Gołąba*, „Głos Prawa” 1928, nr 7–8.
- Ławnikowicz G., *Idea niezawisłości sędziowskiej w porządku prawnym i myśli prawniczej II Rzeczypospolitej*, Toruń 2009.
- Makowski W., *Ku państwu społecznemu*, „Nowe Państwo” 1931, nr 4.
- Makowski W., *Rewizja umowy społecznej*, Warszawa 1933.
- Malec D., *O niezawisłości sędziowskiej w Drugiej Rzeczypospolitej. Uwagi na marginesie pracy Aleksandra Mogilnickiego „Niezawisłość sędziowska w nowym ustroju sądowym”*, [w:] *Państwo, prawo, społeczeństwo w dziejach Europy Środkowej*, Katowice – Kraków 2009.
- Malec D., *Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej w okresie międzywojennym*, [w:] *Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej. Historia i nowoczesność*, red. A. Korobowicz, Warszawa 2007.
- Materniak-Pawłowska M., *Ustrój sądownictwa powszechnego w II Rzeczypospolitej*, Poznań 2003.
- Miszewski W., *Dziesięć lat prawa o ustroju sądów powszechnych*, „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny” 1938.
- Mogilnicki A., *Niezawisłość sędziów w nowym ustroju sądowym*, Warszawa 1928.
- Mogilnicki A., *Niezawisłość sędziowska w nowym ustroju sądowym*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1928, nr 10–15.
- Mogilnicki A., *Wspomnienia: spisane w Łodzi w latach 1949–1955*, Warszawa 2008.
- Mohyluk M., *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, Białystok 2004.
- Nagórski Z., *Prawo o ustroju sądów powszechnych z dnia 6 lutego 1928 r. według jednolitego tekstu z dnia 15 listopada 1932 r. wraz z ustawami i rozporządzeniami związkowymi i wykonawczymi oraz orzecznictwem Sądu Najwyższego*, Warszawa 1933.
- Notatka*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1928, nr 52.
- Notatka*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1929, nr 13.
- Plaża S., *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. 3: *Okres międzywojenny*, Kraków 2001.
- Pol K., *Poczet prawników polskich*, przejrzał i oprac. A. Redzik, wyd. 2, Warszawa 2011.
- Redzik A., *Nowe państwo – udana inicjatywa prof. Wacława Makowskiego powołania pisma polityczno-prawnego*, „Palestra” 2010, nr 7–8.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. (Dz.U., nr 123, poz. 93).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 listopada 1930 r. w sprawie zmiany niektórych postanowień rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r., zawierającego prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U., nr 80, poz. 626).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 r. zmieniające niektóre przepisy prawa o ustroju sądów powszechnych (Dz.U., nr 73, poz. 661).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 października 1932 r. zmieniające niektóre przepisy prawa o ustroju sądów powszechnych (Dz.U., nr 86, poz. 734).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. – Przepisy wprowadzające prawo o sądownym postępowaniu egzekucyjnym (Dz.U., nr 93, poz. 804).
- Sprawozdanie Komisji Prawniczej z dnia 22 stycznia 1929 r.
- Sprawozdanie stenograficzne z 7. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24 kwietnia 1928 r.
- Sprawozdanie stenograficzne z 26. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 31 października 1928 r.
- Sprawozdanie stenograficzne z 34. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 listopada 1928 r.
- Sprawozdanie stenograficzne z 35. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 5 grudnia 1928 r.
- Sprawozdanie stenograficzne z 36. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 14 grudnia 1928 r.
- Sprawozdanie stenograficzne z 37. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 grudnia 1928 r.

Sprawozdanie stenograficzne z 51. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 19 lutego 1929 r.

Sprawozdanie stenograficzne z 52. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 22 lutego 1929 r.

Sprawozdanie stenograficzne z 54. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 27 lutego 1929 r.

Sprawozdanie stenograficzne z 55. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 1 marca 1929 r.

Sprawozdanie stenograficzne z 56. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 4 marca 1929 r.

Szarycz J., *Sędziowie i sądy w Polsce w latach 1918–1988*, Warszawa 1988.

Szpoper D., *Aleksander Meysztowicz: portret polityczny konserwatysty*, Gdańsk 2001.

Ustawa z dnia 4 marca 1929 r. w sprawie zmiany niektórych postanowień rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r., zawierającego prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U., nr 5, poz. 43).

Ustawa z dnia 14 kwietnia 1937 r. o zmianie prawa o ustroju sądów powszechnych (Dz.U., nr 30, poz. 220).

Ustawa z dnia 9 kwietnia 1938 r. o zniesieniu instytucji sądów przysięgłych i sędziów pokoju (Dz.U., nr 24, poz. 213).

SUMMARY

The first all-Poland Statute on the Structure of the Common Courts of Law was initially being elaborated in the Second Republic's Codification Commission but eventually it assumed a final form of Ordinance issued by the Republic's President on 6 Feb. 1928. The Ordinance was equipped with the force of law. When compared with the provisions of the March Constitution of 1921, the regulations of the Ordinance diminished in particular the scope of the principle of irremovability of judges from their office. This gave rise to the dissatisfaction of the milieu of lawyers, and particularly the judges. The works on the amendment to the Ordinance were started prior to the Ordinance coming into force, and namely they started when there were filed with the Sejm the amendment projects drafted by the clubs of deputies, and specifically inter alia by the Parliamentary Association of Polish Socialists, by the National Club, by the Polish Peasant Party "Liberation" and the Party of Peasants. Also the Ministry of Justice emphasized the need for amending the Ordinance. In view of the fact that the calendar of Sejm debates did not foster the work of the Juristical Commission (the Sejm session being adjourned in June 1928), the National Club decided, in November 1928, to file the Bill on the postponing (by one year) the coming into force of the enactment of common courts of law structure. In the Sejm, the Bill was subjected to the debate during three sessions and eventually the lower house passed the law on the postponing (until 30 January 1930) the coming into force of the new provisions. However, this enactment failed to come under consideration of the Republic's Senate. As a result, despite the alleged victory of the Sejm in its struggle with the executive power, the Ministry of Justice implemented its own image of the new organization of the administration of justice and, while exploiting the temporary suspension of the principle of irremovability of judges, got rid of those of them whose views did not comply with the political line promoted by the Sanation (*Sanacja*) Camp. Among those who were dismissed there was the First President of the Supreme Court W. Seyda and other Supreme Court judge A. Mogilnicki, known for his critical attitude toward the new provisions. The dismissal of W. Seyda caused a considerable critical reaction of the public and even induced the National Democratic Party members to try to pass the vote-of no confidence *vis-à-vis* Minister of Justice S. Car who was responsible for the introduction of the 6 Feb. 1928 Ordinance and for making staff changes in the judiciary. In February 1929, the question of amendment was again subjected to the debate of the parliament which finally adopted, on 4 March 1929, the Statute that liberalized a series of contested principles. Yet despite this, the hopes for further changes in the system of administration of justice were shattered by next alterations that were introduced, and particularly

those of August 1932, which laid out the tendency to further interfering by the Ministry with the independence of judiciary. It was, inter alia, W. Makowski who, during the December debate on the administration of justice, expressed his criticism to the principle of the separation of powers and the concept of preserving balance between them. These last ideas were reflected in the ever more energetic works that tended toward the drafting of a new Constitution. When the latter was in fact adopted, it rejected the principle of separation and the balancing of powers.

Keywords: administration of justice; Statute on the Structure of Common Courts of Law; law codification; Sejm of the second term of office; Second Republic of Poland; inter-war Poland; constitutional improvement referred to as Sanation (*Sanacja*)